Своїми дитячими спогадами про той період в історії міста та родини поділилася Марія Миколаївна Таргоній, у дівочості Самойлова: «Я була дитиною, але ці події врізалися у мою дитячу пам'ять так, що я це бачу, як зараз…»

Пані Марія народилася у Рівному. Закінчила географічний факультет Київського університету. У 1957 році завершила навчання та після двомісячної практики повернулася додому. Влаштувалася на роботу у Рівненську загальноосвітню школу №11 вчителем географії, де пропрацювала більше 30 років. Звідти й на пенсію вийшла.

– У 1909 році моя бабуся Ганна Семенівна Семенюк-Самойлова вийшла заміж за Івана Назаровича Самойлова, що був сторожем кладовища та наглядачем Стефанівської церкви. Яка, до речі, закладена у 1848 році на кошти генеральші Катерини Красовської на могилі її покійного чоловіка Степана Красовського. За часи існування вона не зазнала руйнувань і по цей день стоїть на одному із найстаріших цвинтарів міста - Грабнику, – розповідає наша героїня.

Молоде подружжя оселилося в будинку

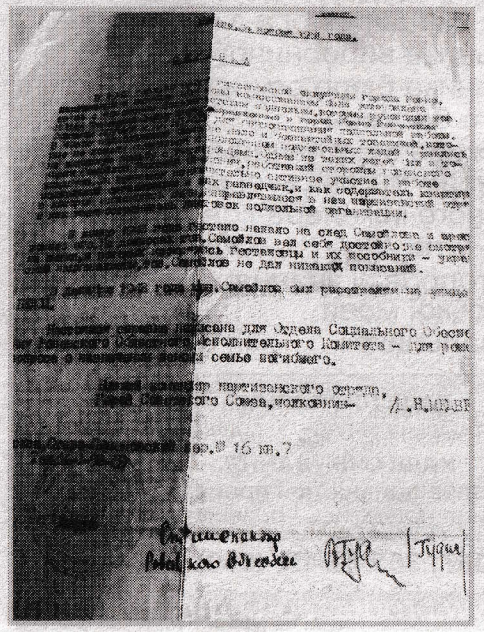

годувальником сім'ї та почав працювати сторожем кладовища на місці діда.

В 1932 році Микола Самойлов одружився з Уляною, уродженкою Білорусі. Незабаром у них народилася донечка Марійка. Життя у сімейної пари не складалося, тож Уляна, забравши доньку, переїхала на вулицю Литовську. Та дівчинка більше часу проводила в будинку бабусі на Грабнику.

В серпні 1939 року в місто вступили совєти - Марійка добре пам'ятає, як містяни кидали їм під ноги чорнобривці. А вже 1 вересня 1939 року над містом пролетіли перші літаки, летіли так низько, що були помітні намальовані на їхніх бортах чорні хрести. Ніхто ще не розумів, що відбувається, тільки згодом стало відомо, що розпочалася війна. 23 червня 1941 року місто зазнало повітряної атаки нацистів, серед містян зростала паніка та страх. Незважаючи на запеклі бої, 28 червня у Рівне вступили німецькі війська.

– У місті німецька влада організувала концтабори, їх було аж три: у передмістях Грабник та Воля, а найбільший у районі Кошари на вулиці Білій. Там тримали військовополонених, які масово гинули від голоду та спраги, а також від жорстоких знущань. Один із найстрашніших спогадів мого дитинства – це тачки, наповнені понівеченими, розпухлими від голоду тілами полонених, які везли на кладовище. Ховали тіла у братських могилах, оскільки їх була незчисленна кількість, - згадує страшні часи Марія Миколаївна.

– До школи мене мама не пустила, оскільки німці забирали молодь та вивозили до Німеччини на роботу. Був навіть випадок у школі, коли гітлерівці прийшли і забрали всіх старшокласників та відправили у Німеччину. І мама хвилювалася про те, що й малих можуть теж забрати, тому й не пускала. Та не минула страшна доля і нашу родину…

– Коли почалася війна, батька забрали в армію. Він був у Волинській танковій дивізії, під Луцьком її повністю розгромили німці. Вижити вдалося лише трьом, серед них і Микола Самойлов. Незабаром батько повернувся додому, а згодом до нього навідалися люди із загону Дмитра Медвєдєва, та звеліли збирати інформацію про пересування німецької техніки. Він це й робив, раз на тиждень до нього навідувався хтось із загону, щоб дізнатися останні дані.

Найменший син моєї бабусі, Григорій, був людиною із тонкою душевною організацією, мав талант до музики, співав і був другим диригентом Свято-Воскресенського собору. А також керував церковним хором у Золотієві. Якось після вечірньої служби він залишився там. В той же вечір німці арештували мою родину – бабусю Ганну, батька, дядька Стефана та його дружину Катерину. Григорій прийшов додому вранці, а ми з мамою та дружиною бабусиного брата вже його дожидалися. Хотіли спровадити у село, оскільки хвилювалися, що й за ним прийдуть. Та й не дарма: не встиг він і в хату ступити, як налетіли есесівці, обшукали його і забрали – це був останній раз, коли ми його бачили.

Невдовзі бабусю, дядька Стефана з дружиною відпустили додому. А батько з братом так і не повернулися. 4 січня 1944 року гітлерівці влаштували в центрі міста показову страту підпільників, серед яких був і мій батько Микола Самойлов. Нині на цьому місці знаходиться меморіальна дошка, встановлена на фасаді будинку (вул. Соборна, 57). Дядька ж Григорія розстріляли в урочищі Видумка. Кожен раз, коли йду через урочище, бачу свою бабусю, яка з купи попелу палкою вигрібає ще гарячі людські кістки. Потім вона їх поховала у братській могилі, як і належить - із відспівуванням, – пригадує Марія Миколаївна ті страшні події, що не

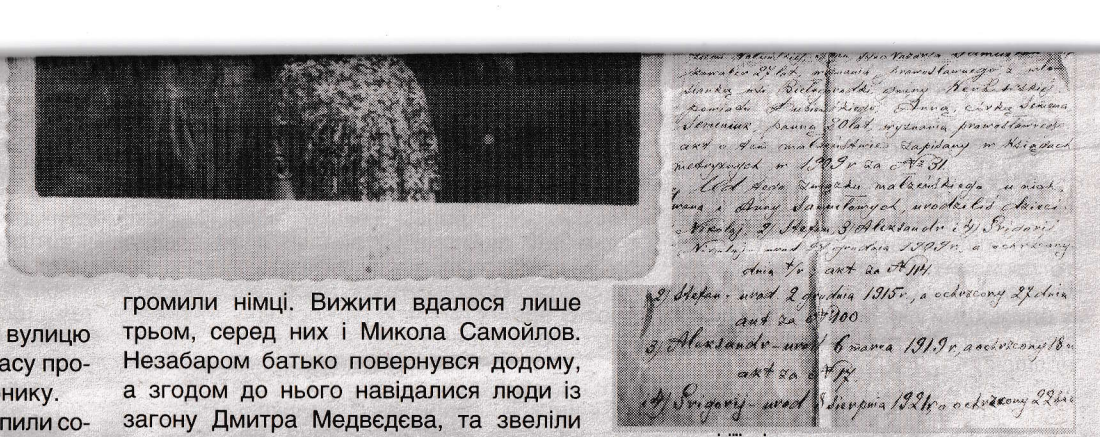

оминули і її рідних.

У період нацистської окупації долина поблизу села Видумка (тепер південно-східна частина Рівного) з весни 1943 року стала місцем масових розстрілів в'язнів рівненської тюрми. Тут гітлерівці періодично страчували політв'язнів, їхні тіла спалювали і присипали землею. За даними Надзвичайної комісії, що розслідувала злочини гітлерівців у місті Рівному та області в 1944 році, зазначено: «У кар'єрах біля села Видумка було розстріляно, спалено і закопано більше трьох тисяч громадян». Після здобуття Україною незалежності на місці страти наших співвітчизників Рівненська міська рада у 1993 році встановила пам'ятний знак.

– Не краща доля спіткала й дядька Олександра, якого в 1940 році забрали в армію. Під час першого наступу на Курській дузі потрапив у полон. Вже після звільнення повернувся у Рівне. Та роботу колишньому військовополоненому знайти було непросто. Таким радянська влада не довіряла, ще могли й ворогом народу оголосити. Він мав дуже хороший голос – баритон, то трохи у церкві співав. А як відкрили філармонію, то пішов туди співати, - продовжує згадувати пані Марія.

В 1944 році Рівне було звільнене від німецьких окупантів, та незважаючи на те що канонади вщухли, кровопролиття продовжувалося – у місто повернувся комуністичний режим із масовими репресіями. Представники радянської влади розпочали «чистку»…

Надія РОМАНЧУК